

PEDAGOGICAL ISSUES OF USING NEW LEARNING TECHNOLOGIES IN PRIMARY CLASSES

Mujkan Mammadzadeh

Azerbaijan State Physical Education and Sports Academy,

PhD in pedagogy, senior teacher

E-mail: mujkan@mail.ru

[https://orcid.org / 0000-0001-5693-3748](https://orcid.org/0000-0001-5693-3748)

Abstract. The article talks about the pedagogical issues of using new learning technologies in primary classes. In modern times, when educational reforms are implemented in Azerbaijan, certain works are being done in the direction of reconstruction of the general education system. It is considered one of the important conditions to change the general picture and structure of general education schools, especially to adapt its content to the principles of modern didactics. Therefore, steps are being taken to make significant changes at all levels of education, including primary education, and to create strategies and new assessment mechanisms. These reform-oriented measures are implemented consistently and systematically. It is noted that to achieve the content standards and the learning objectives arising from them, various materials, videos, and modern technologies should be used that encourage students in the learning process. The main goal is to teach students the skills required by the content standards. Lessons should be based on the principles of integrativeness, result-oriented, student-oriented, personality-oriented, and personalization of training.

Keywords: primary classes, training, education, student, learning technologies, content components in education, rules of conduct, intellectual development of the student.

DOI: 10.30546/2709-2488.1.2024.003.

To cite this article: Mammadzadeh M. (2024). Pedagogical issues of using new learning technologies in primary classes. *Journal of Preschool and Primary Education*, Vol. 246, Issue I, pp. 39-49.

Article history: received – 06.02.2024; accepted – 05.03.2024.

İBTİDAİ SINIFLƏRDƏ YENİ TƏLİM TEKNOLOGİYALARINDAN İSTİFADƏNİN PEDAQOJİ MƏSƏLƏLƏRİ

Müjkan Məmmədzadə

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim

E-mail: mujkan@mail.ru

[https://orcid.org / 0000-0001-5693-3748](https://orcid.org/0000-0001-5693-3748)

Annotasiya. Məqalədə ibtidai siniflərdə yeni təlim texnologiyalarından istifadənin pedaqoji məsələlərindən bəhs olunur. Azərbaycanda təhsil islahatlarının həyata keçirildiyi müasir dövrdə ümumtəhsil sisteminin yenidən qurulması istiqamətində müəyyən işlər görülür. Ümumtəhsil məktəblərinin ümumi mənzərəsini və strukturunu dəyişmək, xüsusilə onun məzmununu müasir didaktikanın prinsiplərinə uyğunlaşdırmaq vacib şərtlərdən biri hesab olunur. Buna görə də ibtidai təhsil də daxil olmaqla, bütün təhsil səviyyələrində əhəmiyyətli dəyişikliklər etmək, strategiya və yeni qiymətləndirmə mexanizmlərini yaratmaq üçün addımlar atılır. Bu islahatyönlü tədbirlər ardıcıl və sistemli şəkildə həyata keçirilir. Qeyd olunur ki, məzmun standartlarına və onlardan irəli gələn təlim məqsədlərinə nail olmaq üçün şagirdləri təlim prosesinə təşviq edən müxtəlif materiallardan, metodlardan istifadə olunmalıdır. Əsas məqsəd şagirdlərə məzmun standartlarının tələb etdiyi bacarıqları öyrətməkdən ibarətdir. Dərslər integrativlik, nəticəyönlülük, şagirdyönlülük, şəxsiyyətyönlülük və təlimin fərdiləşdirilməsi prinsipləri əsasında qurulmalıdır.

Açar sözlər: ibtidai siniflər, təlim, təhsil, şagird, təlim texnologiyaları, təhsildə məzmun komponentləri, davranış qaydaları, şagirdin intellektual inkişafı.

DOI: 10.30546/2709-2488.1.2024.003.

Məqaləyə istinad: Məmmədzadə M. (2024). İbtidai siniflərdə yeni təlim texnologiyalarından istifadənin pedaqoji məsələləri. *«Məktəbəqədər və ibtidai təhsil»*, № 1 (246), səh. 39-49.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 06.02.2024; qəbul edilib – 05.03.2024.

Giriş / Introduction

Məlum olduğu kimi, ibtidai təhsil məktəbəqədər və orta təhsil arasında körpü rolunu oynayır. Bu mərhələdə kiçikyaşlı məktəblilər həm məktəbə uyğunlaşır, həm də məktəbəqədər dövrdə əldə etdikləri idraki, əxlaqi, mənəvi və fiziki bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. İbtidai təhsilin əhəmiyyətini qeyd edən tədqiqatçılar bu mərhələnin ümumi təhsildə xüsusi bir funksiyaya sahib olduğu üçün çox əhəmiyyətli olduğunu əsaslandırırlar.

Şəxsiyyətin formalaşmasında ibtidai təhsil dövrü xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu dövrün xüsusiyyətləri inkişaf prosesinin sonrakı pillələrindən fərqlənir. Məhz bu dövrdə xüsusi biliklərin, bacarıqların və vərdişlərin əldə olunmasının, müxtəlif fəaliyyət növlərinə yiyələnmənin və ümumi inkişafın təməli qoyulur.

Azərbaycanda təhsil islahatlarının həyata keçirildiyi müasir dövrdə ümumtəhsil proqramının yenidən qurulması istiqamətində işlər aparılır. Məktəbin ümumi mənzərəsini və strukturunu dəyişmək, xüsusilə onun məzmununu müasir didaktikanın prinsiplərinə uyğunlaşdırmaq vacib şərtlərdən biri hesab olunur. Buna görə də ibtidai təhsil də daxil olmaqla, bütün təhsil səviyyələrində əhəmiyyətli dəyişikliklər etmək, strategiya və qiymətləndirmə mexanizmlərini yaratmaq üçün müəyyən işlər görülür. Bu islahatyönümlü tədbirlər ardıcıl və sistemli şəkildə həyata keçirilir.

Təlim-tədris prosesində təhsilənlərin hərtərəfli şəxsiyyət kimi yetişməsi üçün yeni təlim texnologiyalarından məqsədəuyğun, müvafiq qaydalar çərçivəsində, kompleks şəkildə istifadə olunması daha yüksək uğurlar əldə etməyə şərait yaradır. Burada təlimin məqsəd və məzmununa uyğun olan texnologiyalar seçmək lazımdır. Həmin texnologiyalar ardıcıl, sistemli şəkildə, əvvəlcədən müəyyən edilmiş vaxt müddətində həyata keçirilməlidir.

Əsas hissə / Main part

Təlim texnologiyaları əsasında, təlimin ən son və ən effektiv metodlarından istifadə etməklə pedaqoji prosesdə yüksək elmi-intellektual səviyyəyə və əxlaqi-etik normalara malik olan şəxsiyyət yetişdirilməsinə nail olmaq mümkündür.

Hər bir təlim texnologiyası *hazırlıq, fəaliyyət prosesi və analiz* mərhələlərindən ibarətdir. Bu mərhələlərdən hər biri müəllim və şagirdlərin fəaliyyətində müvafiq əməliyyatları əhatə edir. Ümumiyyətlə, təlim texnologiyaları bir-biri ilə əlaqədar olan, ardıcıl mərhələlərdən ibarətdir.

“Təhsilin bu mərhələsi cəmiyyətin tarixi inkişafının məhsulu olaraq qiymətləndirilir. Təhsilin mərhələlər üzrə təşkili, onların məntiqi ardıcılığı və bir şəxsin

formalaşması, yönəldilməsi təhsil tarixinin inkişafına obyektiv yanaşma hesab olunur. Bu səbəbdən dünyanın bir çox ölkələrində ümumtəhsil məktəblərinin başlanğıc mərhələsinə ibtidai təhsil kimi yanaşılır [Kərimov Y., 2013].

İbtidai təhsilin keyfiyyəti onun elmi və pedaqoji əsaslarından asılıdır. Uzun illərin təcrübəsi onu göstərir ki, təhsil üçün etibarlı bir zəmin yaratmaq məqsədi ilə pedaqoji və psixoloji tədqiqatların aparılması və nəticələrindən istifadə olunması təhsil prosesi üçün müsbət cəhət hesab olunur.

Pedaqoji biliklərin əsaslarını öyrənən E.İ.Monoszon ibtidai təhsilin zəruri olduğunu belə izah edir: “Bu mərhələdə ümumi təhsilin ilkin elementləri – əmək qabiliyyətinin rüşeymi, şagirdlərin fiziki və əqli bacarıqlarının, mənəvi tərbiyəsinin, dünyagörüşünün, davranış və xarakterinin təməlləri qoyulur. Məktəb azyaşlı məktəblilərin biliyə olan marağını stimullaşdırır, zehni qabiliyyətlərini inkişaf etdirir, öyrənilən hadisələri ayrı-ayrılıqda deyil, qarşılıqlı əlaqədə nəzərdən keçirməyi, hadisələrin baş vermə səbəblərini öyrənməyi, müşahidə edilən faktlardan müvafiq nəticələr çıxarmağı öyrədir” [Qromıko N.B., 2007].

İbtidai təhsilin nəzəri və praktik məsələlərini ardıcıl surətdə öyrənən professor Yəhya Kərimov ibtidai təhsili ümumtəhsil sisteminin əsası kimi qiymətləndirir və onun məzmununa dair problemlərin həllini zəruri hesab edirdi: “İbtidai təlim ümum təhsil sisteminin əsasını təşkil edir. Bir neçə pedaqoji bacarıq və vərdislər, yəni qulaq asmaq və eşitmək, baxmaq və görmək, sualları soruşmaq, sualları cavablandırmaq, yazmaq, oxumaq, hesablamaq, saymaq, tapşırıqları yerinə yetirmək, özünü idarə etmək, özünəhörmət və s. bu mərhələdə inkişaf etdirilir. Buna görə də təhsil sisteminin məzmunundan danışırıqsa, birinci növbədə, ibtidai təhsil pilləsinin məzmunu məsələləri həll edilməlidir” [İlyasov M., 2013].

Tədqiqatlar göstərir ki, təhsilin məzmun komponentləri elmdə mübahisə mövzudur, çünki məzmunun əhatə dairəsini dəqiqləşdirmək, problemləri aydınlaşdırmaq bir qədər çətindir. Bu problemi həll etmək üçün təşəbbüs göstərən tədqiqatçılar arasında M.N.Skatkin və İ.Y.Lernerin tədqiqatları daha uğurludur. Bu alimlər ümumtəhsil məktəblərinin problemlərini tədqiq edərkən təhsilin məzmun komponentlərini dəqiqləşdirməyə çalışmış və təhsilin dörd əsas komponentinin olduğu qənaətinə gəlmişlər:

- dünya və ətraf aləm haqqında biliklər;
- bacarıq və vərdislər– tipik stereotipli hərəkətləri yerinə yetirmək üçün rəşional üsullar;
- yaradıcı fəaliyyət təcrübəsi;
- dünyaya və bir-birinə münasibət normaları [Zeynalova N., Bayramova A., 2017].

Daha sonra ibtidai təhsilin məzmunu problemi M.Q.Kazanski və F.S.Nazarovanın birlikdə tərtib etdikləri ibtidai siniflər üçün “Didaktika” kitabında araşdırıl-

mışdır. Onlar bu mövzuda M.N.Skatkin və İ.U.Lernerin araşdırmalarına istinad etmiş, onların fikirləri ilə razılaşmışlar. Həmçinin belə qənaətə gəlmişlər: “Bu dörd məzmun növündən biri digərini əvəz etmir. Təhsilin məzmununun bu anlamı hələ də hər kəs tərəfindən qəbul olunmamışdır, lakin bu, perspektivlidir” [Zeynalova N., 2017].

Azərbaycanda təhsilin məzmun komponentləri məsələsi maraq yaratmış və onun müəyyən edilməsi məqsədi ilə tədqiqatlar aparılmışdır. Təhsilin məzmununu ümumtəhsil problemi olaraq araşdırmaya daxil edən Məcid İsmixanov onun komponentləri ilə bağlı konkret bir nəticəyə gəlmişdir: “Məktəbin əsas vəzifəsi yetişməkdə olan nəslə müxtəlif fəaliyyət növləri ilə tanış etmək və onları bu fəaliyyətə hazırlamaqdır. Didaktika bu çoxşaxəli fəaliyyət sahələri üçün əsas ümumi elementlərini aşkara çıxarmalıdır” [İlyasov M., 2013].

Təhsilin məzmununun dəyişməsinin və yenilənməsinin əsas səbəblərindən biri də elmlərin inkişafı, biliklərin artırılması və yenilənməsidir. Sosioloji tədqiqatların nəticələri də bilavasitə dövrümüzdə biliklərin inkişafını və yenilənməsini təsdiqləyir. A.Eminov, Y.Talıbov, Ə.Ağayev və İ.İsayev tədqiqatlarında elmi məlumatların həcmının hər 7–10 ildən bir iki dəfə artdığı qənaətinə gəlmişlər. Belə vəziyyətdə təbiəti, cəmiyyəti və insanları tanımaq üçün düzgün və obyektiv əsas seçmək vacibdir [Şahbazlı F., Cavadov İ., 2017].

Müasir həyatın bütün sahələrində, eləcə də təhsildə olan dəyişikliklər, insanın sosialyönümlülüyünü formalaşdırmaq, dəyişikliklərə reaksiya vermək, yeni şəraitdə özünütənzimləmə, öz müqəddəratını təyin etmə və özünü təsdiqləmə kimi xüsusiyyətlərin müəyyən edilməsinə görə əhəmiyyətliyədir. Bu baxımdan, hər hansı bir təhsil müəssisəsinin fəaliyyəti, sosial dəyişikliklərdən asılı olmayaraq, müstəqilliyə və təşəbbüskarlığa hazır olan yaradıcı şəxsiyyətin yetişdirilməsinə istiqamətləndirilməlidir.

Uşaqlar hələ məktəbə getməzdən əvvəl təlim prosesi ilə əlaqədar çətinliklərlə qarşılaşırlar. Təربiyəçi-müəllimlər və valideynlər uşaq məktəbə getməzdən əvvəl onun təliminə, fiziki və mənəvi inkişafına diqqət yetirərlər, onun ibtidai siniflərdə uğurla təhsil alma imkanları daha da artar. Hər bir uşaqla kiçik yaşlardan başlayaraq məşğul olmaq, onlarla xoş və səmimi ünsiyyət qurmaq təlimdə öz müsbət nəticələrini göstərəcək, çətinlikləri aradan qaldırmaq mümkün olacaq.

İbtidai siniflərdə şagirdlər elmi biliklərlə yanaşı, bir çox mədəni vərdislərə də yiyələnirlər. Onlar nitq prosesində, cümlə qurmaqda çətinlik çəksələr də, insanlarla uğurla ünsiyyət yaratmağa çalışırlar. Şagirdlər davranış qaydalarından və nitq etiketlərindən, qismən də olsa, xəbərdardırlar. İbtidai təhsil dövründə valideyn müəllimin tərəf-müqabili kimi qəbul edilir. Valideynlər və müəllimlər arasında münasibətlər inam, etibar üzərində qurulmalıdır. Effektiv ünsiyyət qarşılıqlı güvən yaradır. Müəllim uşaq haqqında gəldiyi qənaətləri, nəticələri, məlumatları

valideynlə bölüşməlidir.

Uşaqlara öyrədilən bilik və bacarıqları ailədə gücləndirmək lazımdır. Buna görə də müəllimlər valideynləri uşağın təlim-tərbiyəsində, onların iştirakı ilə keçirilən bütün tədbirlərdə iştirak etməyə cəlb etməlidirlər. V.A.Suxomlinski bu barədə demişdir: “Valideyn davranışının yeganə yolu uşaqların sevinc dənizini böyütmək olmalıdır. Bir uşağın həyatının coşqun, təmiz bir çay olduğunu unutmamalıyıq. Gördüyün çayı heç vaxt eyni cür görmək olmur, çünki o, daim axır və hər an dəyişir. Buna görə də uşağın həyatının hər anını izləmək və ona təsir etmə yollarını araşdırmaq gərəkdir” [Kan-Kalik V., Nikandrov N., 1990].

Uşağın intellektual inkişafı tükənməz bir prosesdir. Psixoloqlar uşaqların böyüklərdən fərqli düşündüyünə inanırlar. Bəzən böyüklər azyaşlı uşaqların intellektual qabiliyyətlərini gözdən qaçıırırlar, ancaq müasir tədqiqatçılar uşaqların daim düşündüklərini və ətraf aləmi öyrəndiklərini sübut edirlər. Onların fikrincə, hətta dünyaya yeni göz açmış körpələrin də elə ilk günlərdən zehni inkişaf etməyə başlayır və ətraf aləmi öyrənirlər.

Uşağın intellektual inkişafına təsir etmək üçün müəllim təlimin məzmununu, metodlarını, üsullarını, formalarını, vasitələrini və prinsiplərini mükəmməl qaydada bilməlidir. O, uşağın psixoloji imkanlarını nəzərə almalı, onun formalaşması üçün inkişafetdirici mühit və uşağın müstəqil fəaliyyəti üçün şərait yaratmalıdır. “Müəllimin məqsədi uşağa müəyyən biliklər verməklə yanaşı, onun nitqini inkişaf etdirmək, dünyagörüşünü genişləndirmək, ona müəyyən bacarıq və vərdişlər aşılamaq, hərtərəfli müsbət xarakterli bir şəxsiyyət kimi inkişafına nail olmaqdır. İnkişaf etmiş mühitdə uşağın ətraf aləmə qarşı münasibəti dəyişir. Bu da onun hadisələri necə qəbul etdiyini və anladığını göstərir. Beləliklə, uşaq bilik əldə etdikcə onun qavrayışı da inkişaf edir [Əliyeva F., Məmmədova Ü., 2015].

Təlim prosesinin effektivliyi pedaqoji ünsiyyətin xüsusiyyətindən asılı olaraq dəyişir. Bu baxımdan, pedaqoji ünsiyyət rahatlıq, sakitlik gətirməli, öyrədici və inkişafetdirici olmalıdır. Bu prosesin təşkilatçısı kimi çıxış edən müəllim ünsiyyətdə aparıcı rol oynayır. Onun uşaqlarla ünsiyyəti davamlı, sistemli və yaradıcı olmalıdır. Müəllim həm təlim prosesində, həm də təlimdən kənar vaxtlarda faydalı və səmərəli ünsiyyət qurmağa çalışmalıdır. Bunun üçün o, hər yaş qrupunun inkişaf cəhətlərini, uşaqların ünsiyyət ehtiyaclarını dərinləndirərək dərk etməlidir.

Pedaqoq uşaq haqqında məlumat əldə etmək üçün müasir psixologiyanın bir sıra metodlarından, xüsusilə də tədqiqat, müşahidə və müsahibə metodlarından istifadə etməlidir. Azyaşlı uşaqlarla ünsiyyət qurarkən müəllim mülayim bir səs tonu seçməlidir.

Təlimin uğuru, uşağın şəxsiyyətinin formalaşması, ümumilikdə təhsil prosesinin müvəffəqiyyəti birbaşa pedaqoji ünsiyyətdən və onun necə qurulmasından asılıdır. Müəllimlə şagird arasında ünsiyyət müxtəlif formalarda olur. Pedaqoji

ədəbiyyatlarda bunlar aşağıdakı qruplara ayrılır:

- birgə yaradıcılıq fəaliyyətinə əsaslanan ünsiyyət;
- dostluğa əsaslanan, səmimi ünsiyyət;
- şagirdlərlə müəllim arasında məsafə saxlamaqla yaranan ünsiyyət;
- qorxuya əsaslanan ünsiyyət;
- zərərli davranışla, əyləncə yolu ilə yaranan ünsiyyət [Zeynalova N., Bayramova A., 2017].

Ənənəvi təlimdə pediaqoji ünsiyyət uşaqlara bilik və bacarıqların ötürülməsi üçün müəllimin əsas vasitəsi hesab olunurdusa, indi psixoloji nəzəriyyədə məsələ daha çox şəxsi keyfiyyətlərin öyrənilməsi istiqamətində tədqiq edilir. Bu zaman müəllim yalnız bilik, etik norma daşıyıcısı deyil, həm də pediaqoji prosesdə daim dinamik inkişaf edən, özünəməxsus fərdi psixoloji xüsusiyyətlərə malik bir şəxs kimi qəbul edilir. Araşdırmalar nəticəsində müəllimlərin pediaqoji prosesdə bir çox obyektiv və subyektiv səhvlərə yol verdikləri məlum olub. Həmin səhvlər aşağıda qeyd edilənlərdir:

1) **Stereotiplər.** Bu, müəllimlərin şagirdləri yalnız xarici görünüşü ilə qəbul etməsi ilə bağlıdır. Şagirdlərin xarici görünüşünü qiymətləndirmək onların daxili dünyalarını dərk etməkdə müəllimi yanlış istiqamətləndirə bilər.

2) **Şagirdlərin sosial mövqeyinə əsasən qiymətləndirilməsi.** Bəzən müəllim uşağı sosial mövqeyinə əsasən, yəni şəxsi keyfiyyətlərinə görə deyil, onun valideynlərinin cəmiyyətdəki mövqeyinə, vəzifəsinə, maddi imkanlarına görə dəyərləndirir. Bu, əlbəttə, qəbul edilməz bir haldır və müəllimə öz şagirdlərinə obyekt kimi baxmaq hüququ qazandırır.

3) **Başqalarından alınan məlumat əsasında müəllimdə uşaq haqqında birtərəfli fikrin yaranması.** Müəllim aldığı məlumatı səbrlə, diqqətlə araşdırmalı, uşağın müsbət cəhətlərini öyrənməli və tədris prosesini onların əsasında qurmalıdır [Kan-Kalik V., Nikandrov N., 1990].

V.A.Suxomlinski öz tədqiqatlarında belə bir nəticəyə gəlmişdi: “Müəllim qarşısındakı şəxsi elmi əsaslarla, düzgün öyrənməsə, onda xeyirxahlıq toxumları səpməsə, on ildən sonra tərbiyə işinin heç bir nəticə vermədiyi aydın olacaq. Pediaqoji prosesdə nə qədər dəqiqləşdirilmiş və düzgün addımlar atılırsa, gələcək çatışmazlıqlardan sığortalanaq bir o qədər asan olar” [Suxomlinski V.A., 1969].

Tədris prosesində istifadə edilən ənənəvi və yeni təlim texnologiyaları tapşırıqların, məqsədin, qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri ilə xarakterizə olunur. “Tapşırıq, dərslə necə təşkil edildiyini və şagirdlərin hansı işlə məşğul olmalarını özündə əks etdirir. Bunlara müəllimin kollektivlə, kiçik qruplarla işi, uşaqların idrak qabiliyyətlərinin inkişafı və başqa sosial tələblər daxildir. Təlimin proqramı şagirdlərin öz üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetirmələri üçün lazım olan qarşılıqlı təsirlər toplusudur” [Əlizadə.Ə., 2005].

Ənənəvi təlimdə müəllim – şagird ünsiyyəti subyekt – obyekt münasibətləri çərçivəsində qurulurdu. Müəllim ancaq göstəriş verir, şagirdlər isə onun göstərişlərini sözsüz yerinə yetirirdilər. Təhsilin humanistləşdirilməsi və təlimin demokratik əsaslarda formalaşdırılması müəllim-şagird münasibətlərinin də yeni əsasda – subyekt-subyekt münasibətləri əsasında qurulmasını tələb edir.

Beləliklə, yeni təhsil sistemində müəllim və şagird pedaqoji prosesin mərkəzində olan bərabərhüquqlu qüvvələrdir. Pedaqoji ünsiyyətin yaradılmasında məqsəd müəllimin uşaqları hərtərəfli inkişaf etdirmək, onlarda sadə iş bacarıqlarını formalaşdırmaq, şəxsi keyfiyyətlərinin yaxşılaşdırılması və həyatın mənasını dərk etmələrinə imkan yaratmaqdır.

İbtidai siniflərdə müəllim uşaqların hər birinə fərdi yanaşmalıdır, çünki onların hər birinin özünəməxsus xarakter xüsusiyyətləri, fərdi qavrama qabiliyyətləri vardır. Fərdi yanaşma prinsipini həyata keçirmək üçün müxtəlif vasitələr mövcuddur. Bu, hər bir şagird üçün nəzərdə tutulan tapşırıqlar, fəaliyyətlər, materialların seçilməsinə, davranışlarının müşahidə və qeyd edilməsinə imkan yaradan bir sistemdir. Bu sistemin əsas məqsədi məktəblərdə hər bir şagirdin inkişafı üçün daha əlverişli şərait yaratmaq, fərqli cəhətlərini nəzərə alaraq onlara lazımı yardım göstərməkdir.

Zaman-zaman təlim texnologiyaları, təhsilin və elmin inkişafı ilə əlaqədar olaraq, inkişaf etmişdir. Əvvəlki illərdə mövcud olan təlim texnologiyaları müasir dövrdə daha da təkmilləşdirilmiş, hər bir təhsil işçisinin, eləcə də təhsilalanının həyatında mühüm rol oynamışdı.

Azərbaycanda aparılan təhsil islahatları ümumtəhsil məktəblərində fəaliyyət göstərən ibtidai sinif müəllimlərinin qarşısında çox vacib vəzifələr qoyur. Bu vəzifələr arasında yeni təlim texnologiyalarından istifadə müasir dövrün ən aktual tələblərindən biridir.

Təcrübə və müşahidələr göstərir ki, müasir təlim texnologiyaları üçün aşağıda qeyd olunanlar daha xarakterikdir:

- müəllimin özünün fəal olması və şagirdini də yaradıcı fəaliyyətə cəlb etməsi;
- aktiv şagird fəaliyyəti və bu zaman onlara əsas bacarıqların öyrədilməsi;
- süjetli, musiqili, didaktik, rollu oyunlardan istifadə, sosial bərabərlik və psixoloji şəraitin yaradılması;
- müəllimin təqdim etdiyi tematik materialların şagirdlərin yaradıcı düşüncəsinə və milli düşüncə tərzinin yaranmasına təsir göstərməsi.

Yeni təlim texnologiyaları şagirdlərə aşağıda göstərilən keyfiyyətləri aşılamalıdır:

- müstəqil düşüncəyə malik olmaq;
- öz fikrini sərbəst şəkildə söyləmək;

- öz təcrübə və biliklərini təhlil etməyi bacarmaq;
- özünə və başqalarına hörmət etmək;
- əməkdaşlıq etmək;
- insanları dinləməyi bacarmaq və dözümlü olmaq;
- öz fikirlərini əsaslandırmaq;
- təfəkkürünü inkişaf etdirmək;
- birgə qərarlar qəbul etmək [Bayramov Ə.S., Əlizadə Ə.Ə., 2002].

Yeni təlim texnologiyaları dərslərin başlamasına qədər hazırlıq mərhələsində müəllimin, dərslərin müddətində isə şagirdlərin fəal olmasını tələb edir.

Müasir dövrdə qloballaşan dünyada valideynlər öz övladlarında müasir bilik və bacarıqlara malik olan, milli-mənəvi dəyərlərə yiyələnmiş, bazar iqtisadiyyatı şəraitində müstəqil hərəkət etməyi bacaran, özü, ailəsi və dövləti üçün faydalı olan bir insan görmək istəyir. Bunun üçün şagirdlərə, ilk növbədə, ibtidai siniflərdə təhsil alan şagirdlərə milli-mənəvi dəyərlərimizin, adət-ənənələrimizin qorunub saxlanılması və inkişafı haqqında geniş məlumat verilməlidir.

Məlum olduğu kimi, təhsildə bir çox yeniliklər və islahatlar həyata keçirilir. Valideynlər bu yeniliklərlə tanış olmalıdırlar, yoxsa onlar övladlarının say-sız-hesabsız sualları qarşısında çaş-baş qalar, bir sıra problemlərlə qarşılaşarlar. Bu baxımdan, valideyn-müəllim əməkdaşlığı vacibdir. Ümumi təhsil sistemində ən böyük məsuliyyət ibtidai sinif müəllimlərinin üzərinə düşür, çünki ilk dəfə parta arxasında oturan şagirdlərin məktəbə olan maraqları, fikirləri çox fərqli və rəngarəng olur. Təlim prosesində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından (İKT) istifadə edərək, interaktiv metodla keçirilən dərsləri şagirdyönümlü təşkil etmək mümkündür. İnteraktiv metodla keçirilən dərslər bütün şagirdlərin, həmçinin passiv, utancaq, müəyyən fiziki, yaxud psixi qüsurları olan uşaqların da təlimə qoşulmalarına şərait yaradır. Bununla yanaşı, müəllimlər İKT-nin köməyi ilə tədris prosesində fərqli xarakter və bilik səviyyələrinə malik olan şagirdlərə tədris sistemində mövcud olan müxtəlif yanaşmalardan istifadə edərək qavrama bacarıqlarına uyğun olan tapşırıqlar verə bilirlər. Müxtəlif fənlər üzrə tədqiqat tipli çalışmaların həllində kompüterdə optimal iş rejimini qurmaqla şagirdlərin qruplaşdırılması xüsusi nəticələr verir. Kompüter qarşısında işləyən bir şagirdin öz sürət rejimində fəaliyyət göstərməsi yaxşı nəticələr verir, onun özünə inamını artırır və bu, öyrənmə prosesini daha effektiv edir. Bütün şagirdlər müəllimin ünvanladığı sualı kompüterdə cavablandırmaqla təlim prosesində fəal iştirak edirlər və müəllim uşaqları dərslərin boyu aktiv saxlaya bilər. Müasir dövrdə dərslərin prosesini İKT olmadan təsəvvür etmək çətinidir. Dərslərin prosesi haqqında danışdığımızda ilk olaraq gözümüzün önünə İKT bacarıqları olan müəllim, proyektorla təchiz olunmuş və müasir tələblərə cavab verən bir sinif otağı gəlir. İnformasiya və kommunikasiya bacarıqları olan şagirdlər həm intellektual, həm də yaradıcı

qabiliyyətlərini, eyni zamanda fərqli məlumatlarla işləmək bacarıqlarını inkişaf etdirirlər. Bugünkü şəraitdə müəllimdən məktəblilərin şəxsi keyfiyyətlərinə əsaslanan metodlardan istifadə etmələri tələb olunur. Müasir müəllim müasir metodik tələblərə cavab verən bir dərs hazırlamaq üçün İKT-dən səmərəli istifadə etməyi bacarmalı, həmçinin dərs prosesində şagirdlərin internetdən istifadə edərək, yeni biliklər əldə etmələrinə çalışmalıdır. Elektron əyani vəsaitlər fənn müəllimi üçün çox zəngin bir mənbədir və ona dərsə hazırlaşmaqda metodik yardım göstərir. Müasir dövrdə müəllim daim öz üzərində işləməli, elmi və metodik yeniliklərdən xəbərdar olmalı, tez-tez öyrədici təlimlərdə iştirak etməlidir.

Nəticə / Conclusion

Tədqiqatlardan belə nəticəyə gəlirik ki, məzmun standartlarını həyata keçirmək və onlardan irəli gələn təlim məqsədlərinə nail olmaq üçün şagirdləri təlim prosesinə təşviq edən müxtəlif materiallardan, videolardan və müasir texnologiyalardan istifadə olunmalıdır. Əsas məqsəd şagirdlərə məzmun standartlarının tələb etdiyi bacarıqları öyrətməkdir. Tədris prosesi integrativlik, nəticəyönümlülük, şagirdyönümlülük, şəxsiyyətyönümlülük və təlimin fərdiləşdirilməsi prinsipləri əsasında qurulmalıdır.

Təlim prosesində yeni texnologiyalardan istifadə edən müəllimlər bu qənaətdədirlər ki, İKT tədris prosesini xeyli asanlaşdırır, onu daha dinamik və sürətli edir. Təlim sisteminə kompüterin əlavə olunması tədrisi daha mükəmməl təşkil etməyə və şagirdlərin dərsə marağını artırmağa imkan verir. Buna səbəb kompüter ilə aparılan dərslərin məktəblilər üçün daha maraqlı və yaddaqalan olmasıdır. Multimedia vasitələrinin, avtomatlaşdırılmış tədris sistemlərinin, kompüter təlim proqramlarının, animasiyalı tədris vasitələrinin, interaktiv lövhələrin istifadəsi şagirdlərin təfəkkürünə müsbət təsir göstərir və şagirdlərin nəticələrinin keyfiyyətini artırır.

Məqalənin aktuallığı. Yeni təfəkkürə və yeni texnologiyalara əsaslanan mütərəqqi bir təlim prosesi yavaş-yavaş cəmiyyətimizin həyatına daxil olur. Digər tərəfdən, yeni təlim texnologiyaları hər hansı bir fənnin tədrisində yeni tədris metodlarının tətbiq olunmasını tələb edir. Bu səbəbdən də ibtidai siniflərdə təlim prosesində yeni təlim texnologiyalarından istifadənin araşdırılması zərurəti aktuallıq kəsb edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. İbtidai siniflərdə təlim prosesində yeni təlim texnologiyalarından istifadənin ümumtəhsil sisteminə təsirinin imkan və yollarının sistemli şəkildə araşdırılması və öyrənilməsi tədqiqatın elmi yeniliyi hesab oluna bilər.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Məqalədən ibtidai siniflərdə yeni təlim texnologiyalarından istifadənin pedaqoji məsələləri barədə tədqiqat işlərinin aparılmasında və dərs vəsaitlərinin hazırlanmasında istifadə oluna bilər.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References

1. Bayramov Ə., Əlizadə Ə. (2002). Psixologiya. (ali məktəblər üçün dərslik). Bakı, “Çinar-Çap” nəşriyyatı, 600 səh.
2. Əliyeva F., Məmmədova Ü. (2015). Müasir təlim texnologiyaları. Bakı, MBM, 190 səh.
3. Əlizadə Ə. (2005). İstedadlı uşaqlar. (psixopedaqoji məsələlər, esselər, etüdlər). Bakı, ADPU, 221 səh.
4. İlyasov M. (2013). Müəllimin pedaqoji ustalığı. Bakı, “Elm və təhsil”, 216 səh.
5. Kazımov N. (2001). Milli pedaqogika yollarında. Bakı, “Adiloğlu”, 142 səh.
6. Kərimov Y. (2013). Seçilmiş əsərləri. (IX cild). Pedaqogika və metodikanın tarixi problemləri. Bakı, “Kövşər” nəşriyyatı, 406 səh.
7. Zeynalova N., Bayramova A. (2017). Ümumi təhsilin kurikulumunun əsasları. (dərslik). Bakı. “Elm və təhsil” nəşriyyatı, 328 səh.
8. Zeynalova N. (2017). Müasir təhsilin əsasları. Bakı, “Elm və təhsil” nəşriyyatı, 286 səh.
9. Şahbəzli F., Cavadov İ. (2017). Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi texnologiyaları. Bakı. “Vahid – M” MMC, 222 səh.
10. Suxomlinski V.A. (1969). Ürəyimi uşaqlara verirəm. Bakı, “Maarif” nəşriyyatı.
11. Gromiko N.V. (2007). Sposobi obnovleniya znaniy. Epistemoteka. Ru-kovodstvo dlya upravlentsev i pedagogov. M.Pushkinskiy institut, 184 str.
12. Kan-Kalik V., Nikandrov N. (1990). Pedagogicheskoye tvorchestvo. Moskva, «Pedagogika», 142 str.
13. Karpov N.V. (1998). Preobrazovaniya obraovaniya. Voprosi filosofii., №11, 132 str.